

บทที่ 2

เอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะและความสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับการจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งได้ประกาศในวันที่ 1 ธันวาคม 2537 และให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 2538 เป็นต้นมา

รัฐบาลได้จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 617 แห่งและได้ยกฐานะสภาตำบลขึ้นเป็นนิติบุคคลจำนวน 6,216 แห่ง และได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 11,944 คน ขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนมิถุนายน 2538 การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นไปอย่างอิสระ มีอำนาจในการบริหาร การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ การจัดทำแผนพัฒนาตำบล การทำนิติกรรมที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือ ระบุซึ่งสิทธิในทางกฎหมายด้วยตนเอง ภายในอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีฐานะเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่น ยังมีอำนาจในการออกข้อบังคับตำบลที่ใช้กับราษฎรในพื้นที่อีกด้วย ในแง่บทบาท และความสำคัญของหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลมีลักษณะเด่น ดังนี้

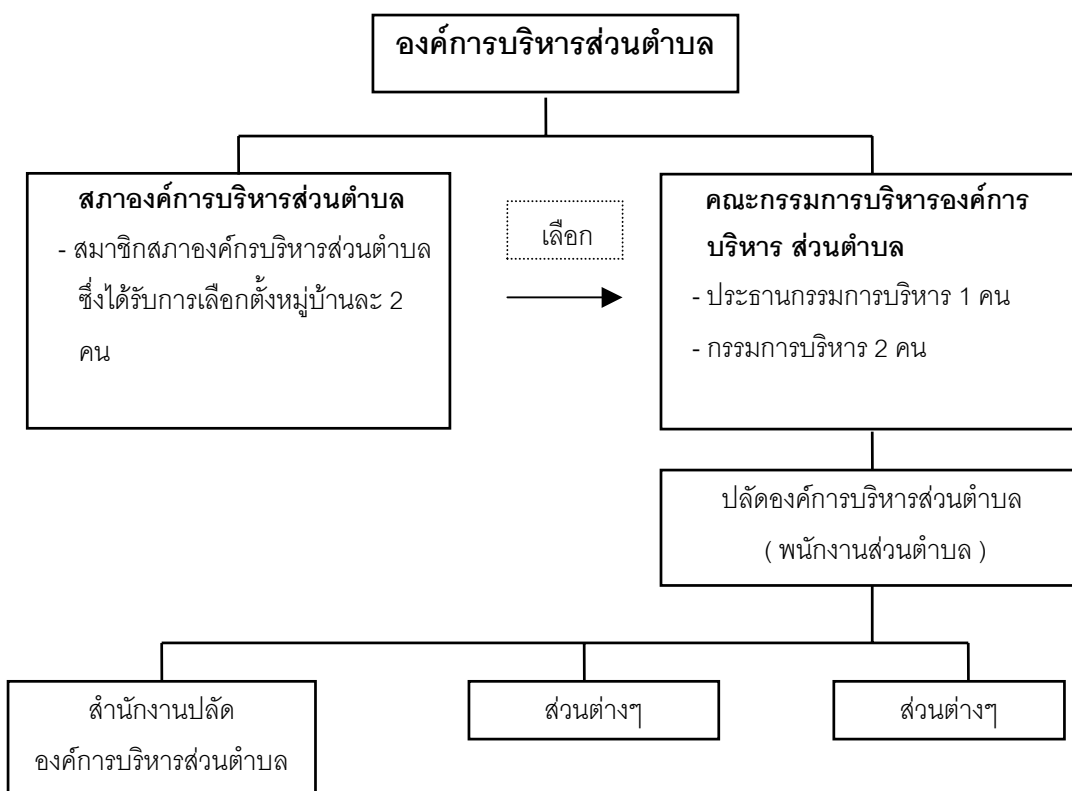
- 1) แบ่งเบาภาระหน้าที่ของรัฐบาลซึ่งเป็นการมอบหน้าที่ของรัฐบาลในส่วนกลางไปให้กับประชาชนในท้องถิ่นในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง โดยผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชน จะใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลในการกำหนดนโยบายของท้องถิ่น และควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายนั้น โดยคำนึงถึงนโยบายรัฐบาลด้วย
- 2) เสริมบทบาทการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชนและให้ความรู้ในการบริหารงานของท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพ
- 3) เป็นโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถบริหารงานจนเกิดความชำนาญ และมีทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ นับเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคล และยังกระจายทรัพยากรบุคคลไปยังพื้นที่ต่าง ๆ นอกจากเขตเมืองใหญ่อีกทางหนึ่งด้วย

(กระทรวงสาธารณสุข, 2539 : 1 - 2)

1. โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล

ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 องค์การบริหารส่วนตำบลมีลักษณะโครงสร้างการบริหารงานแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สภา อบต. กับ คณะกรรมการบริหาร อบต. และ พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีปลัด อบต. เป็นหัวหน้าสำนักงาน ดังนี้

แผนภาพ 1 โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล

- หมายเหตุ : 1. ในกรณีเขต อบต. มีเพียง 1 หมู่บ้าน สมาชิก อบต. มาจากการได้รับการเลือกตั้งหมู่บ้านละ 6 คน
2. ในกรณีเขต อบต. มีเพียง 2 หมู่บ้าน สมาชิก อบต. มาจากการได้รับการเลือกตั้งหมู่บ้านละ 2 คน

ที่มา : สนิท จรอนันต์, 2543 : 48

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์การฝ่ายนิติบัญญัติ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง ในแต่ละหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นหมู่บ้านละ 2 คน ในกรณีเขตองค์การบริหารส่วนตำบลใดมีเพียง 1 หมู่บ้าน ให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นประกอบด้วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 6 คน ในกรณีเขตองค์การบริหารส่วนตำบลใดมีเพียง 2 หมู่บ้าน ให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลนั้นประกอบด้วยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนหมู่บ้านละ 3 คน (สนิท จรอนันต์, 2543 : 47)

สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีประธานสภา และ รองประธานสภา ซึ่งเลือกจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดำเนินการประชุม ให้เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่กระทำกิจการแทนประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ตามที่ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับมอบหมาย ส่วนเลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการ และการจัดการประชุม และงานอื่นใดตามที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมอบหมาย (กรมการปกครอง, 2539 : 10 - 11)

2. หน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ต่อไปนี้ (กรมการปกครอง, 2539 : 10 - 11)

- 1) ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบลเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล
- 2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี และร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม
- 3) ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารให้เป็นไปตามนโยบาย และ แผนพัฒนาตำบล

คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่เกิน 2 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับการเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน และให้คณะกรรมการ

บริหารเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานกรรมการบริหาร มีวาระดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี
(กรมการปกครอง, 2539 : 11 - 12)

คณะกรรมการบริหาร อบต.มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (กรมการปกครอง, 2539 : 12)

- 1) บริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามมติข้อบังคับ และ แผนพัฒนาตำบล และ รับผิดชอบการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
- 2) จัดทำแผนพัฒนาตำบล และ งบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อเสนอให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาให้ความเห็นชอบ
- 3) รายงานผลการปฏิบัติงาน และ การใช้จ่ายเงินให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
- 4) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ราชการมอบหมาย

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง

1. การสื่อสารทางการเมือง

ความหมายของการสื่อสารทางการเมืองอาจอธิบายได้ว่า

... การสื่อสารทางการเมืองหมายถึงกิจกรรมใด ๆ ของสถาบันเฉพาะซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการกระจายข้อมูลข่าวสาร ความคิด และทัศนคติอันเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเมืองจากส่วนหนึ่งของระบบการเมืองไปยังอีกส่วนหนึ่งของระบบการเมือง ทั้งยังเป็นการถ่ายทอดระหว่างระบบสังคมกับระบบการเมืองด้วย... (ระวีวรรณ ประกอบผล และ ทวี สุรฤทธิกุล, 2541 : 253)

การสื่อสารมีหน้าที่หลักในการถ่ายทอดความรู้และข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในระบบการเมือง การสื่อสารในลักษณะนี้เป็นการสื่อสารทางการเมือง ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองจะช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจ

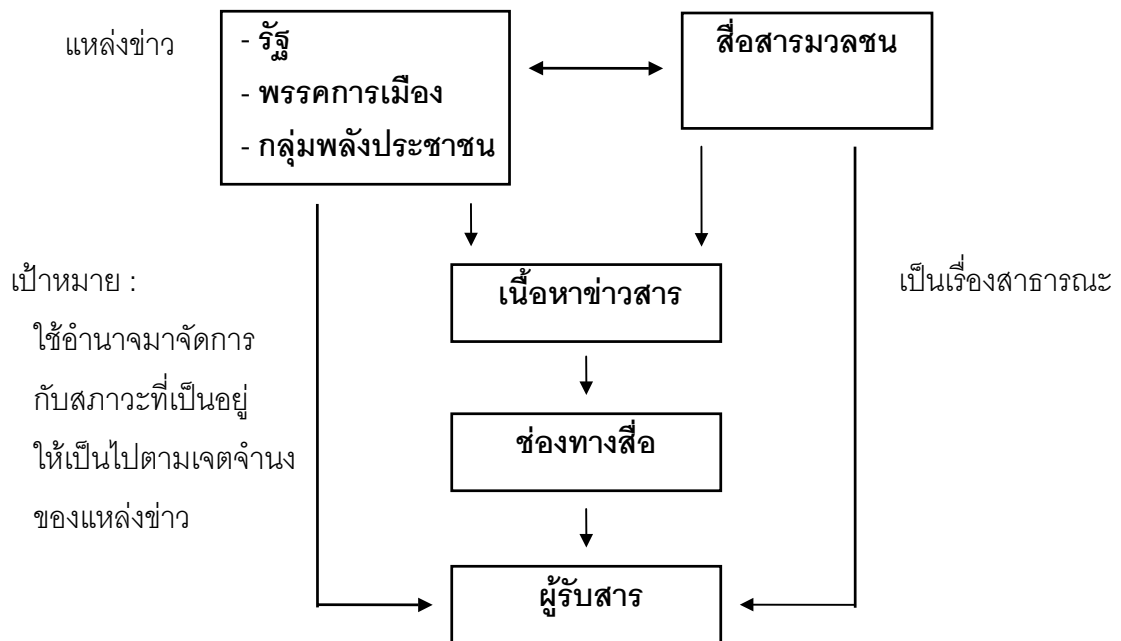
ในประเด็นทางการเมืองต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ (พงษ์ศรี บุญสุวรรณ, 2532 : 7 - 8)

การสื่อสารกับการเมืองจัดว่าเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กันจนแยกไม่ออกทั้งนี้เพราะการเมืองเกิดขึ้นได้เฉพาะในระบบสังคม กล่าวคือ ความเป็นไปของชีวิตสังคมขึ้นอยู่กับความสามารถของประชาชนในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน คือ แลกเปลี่ยน ความรัก ความเกลียด ความกลัว ความเคารพ ซึ่งใช้สนับสนุนการสั่ง การชักจูง การโต้เถียง การคัดค้าน อันเป็นฐานการแข่งขันด้านอำนาจและอิทธิพลหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการสื่อสารเป็นเครื่องมือสนับสนุนหรือเรียกร่องทางการเมืองนั่นเอง (พงษ์ศรี บุญสุวรรณ, 2532 : 8)

ลักษณะสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองมีองค์ประกอบดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542 : 198 - 199)

- 1) ผู้ส่งสารจะประกอบด้วยกลุ่มบุคคล กลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกคือ แหล่งข่าวซึ่งอาจจะ เป็นรัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดันฝ่าย ประชาชน และ อีกกลุ่มหนึ่งคือ สื่อมวลชน
- 2) ข่าวสารจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ในความหมายของการจัดสรร การต่อสู้ แย่งชิง ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เนื้อหาทางการเมืองเป็นเรื่องราวที่อยู่ในปริมณฑลของสาธารณะ (public affairs) ได้แก่ เรื่องการเลือกตั้ง การแก้ไข กฎหมายการทำงานของหน่วยงานของรัฐ ฯลฯ ตัวบุคคลที่อยู่ในข่าวสารจัดเป็น บุคคลสาธารณะและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม (public interest)
- 3) ช่องทางสำหรับการได้มาซึ่งข่าวสารและการเผยแพร่ข่าวสารนั้นเป็นไปตามหลัก ของการสื่อสารมวลชนโดยทั่วไป กล่าวคือมีทั้งรูปแบบที่เป็นแบบฉบับทางการ เช่น การเปิดเผยข่าวของพรรคการเมือง การสัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรี รวมทั้ง รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การเจาะข่าวด้วยการค้นคว้าเอกสารหรือเลือก สัมภาษณ์ข้าราชการ
- 4) คุณลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองหรือเป้าหมายการส่งข่าวสารเรื่อง การเมืองเป็นเรื่องของการใช้อำนาจจัดการกับสภาวะที่เป็นอยู่ให้เป็นไปตาม เจตน์จำนงของผู้กระทำกร ดังนั้นการสื่อสารทางการเมืองจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้อำนาจเพื่อการโน้มน้าวใจ (persuasive communication)

แผนภาพ 2 กระบวนการสื่อสารทางการเมือง

ที่มา : กาญจนา แก้วเทพ, 2542 : 198

บทบาทของการสื่อสารทางการเมืองในการพัฒนาการเมืองมีดังนี้ (Pye, 1963 : 2 - 23, อ้างถึงใน พงษ์ศรี บุญสุวรรณ 2532 : 10)

- 1) ช่วยให้การกระทำบางอย่างของปัจเจกบุคคลมีผลหรืออิทธิพลกระทบไปทั่วทั้งสังคม
- 2) ทำให้เห็นว่าการเมืองของมวลชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ
- 3) กำหนดขอบเขตหรือแนวทางในการคาดหมายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและในการวัดระดับความสามารถในการมองการณ์ไกลของผู้ผู้นำ
- 4) ช่วยให้ประชาชนเข้าใจกระบวนการทางการเมือง เจตนาและกระบวนการกระทำของนักการเมือง
- 5) ช่วยในการกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจว่า อะไรเป็นเหตุและอะไรเป็นผลของการกระทำทางการเมืองและอะไรที่ผู้นำและผู้ตามสามารถยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือมีเหตุผล

การสื่อสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารนั้นจะก่อให้เกิดผลกับผู้รับสารในลักษณะของเข็มฉีดยา ไม่ว่า ผู้ส่งสารจะส่งสารอะไรไปผู้รับสารย่อมจะรับสารนั้น ซึ่งจะไปมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสารได้ตามที่ผู้ส่งสารต้องการ ผู้รับสารเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะในเรื่องของการสื่อสารทางการเมือง ผู้รับสารจะมีการตอบสนองและแสดงปฏิกิริยาต่อสารในลักษณะที่ต่างกันบริบทเชิงสังคมของผู้รับสาร

2. การสื่อสารมวลชน

การสื่อสารมวลชนเป็นการสื่อสารที่ไม่เป็นส่วนตัว และ โดยอ้อมโดยมุ่งไปสู่คนจำนวนมาก (Burgoon, 1974 : 287) การสื่อสารมวลชน คือ กระบวนการของการส่งข่าวสาร ความคิด และทัศนคติ ไปสู่ผู้รับสารจำนวนมากที่มีความแตกต่างกันโดยการใช้สื่อที่ถูกพัฒนาเพื่อการนี้ (Agee et al, 1983 : 35) การสื่อสารมวลชน คือ การสื่อสารที่มุ่งไปสู่ผู้รับสารจำนวนมากซึ่งมีความแตกต่างกัน และไม่เป็นที่รู้จักของผู้ส่งสาร สารถูกส่งไปยังประชาชนทั่วไปเพื่อให้ถึงประชาชนผู้รับสารได้อย่างรวดเร็วในเวลาเดียวกันและสารนั้นมีลักษณะที่ไม่ยั่งยืนโดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อ (Wright, 1975 : 8)

การสื่อสารมวลชนเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกลุ่มคนจำนวนมากในสังคม โดยใช้ช่องทางคือ สื่อมวลชน ซึ่งหมายถึง การสื่อสารที่อาศัยหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์เป็นช่องทางของการสื่อสารมวลชน เมื่อสารนั้นส่งออกไปแล้ว จะไปถึงผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งเรียกว่า มวลชน ซึ่งหมายถึง ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ผู้ฟังวิทยุ ผู้ชมโทรทัศน์ และภาพยนตร์ (อรุณช เลิศจรรยาภักดิ์, 2528 : 59)

การสื่อสารมวลชนประกอบด้วยสถาบัน และเทคนิคซึ่งกลุ่มคนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยี (หนังสือพิมพ์ วิทยุ ภาพยนตร์ ฯลฯ) ส่งเนื้อหาที่เป็นสัญลักษณ์ไปสู่ผู้รับสารที่มีขนาดใหญ่มีความแตกต่างกันและอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย (Janowitz, 1968 : 41)

วินัย ทิพย์สุวรรณ (2528 : 13) กล่าวว่า องค์การหรือสังคม ถ้าขาดการติดต่อสื่อสารก็จะอยู่ไม่ได้ เนื่องจากการติดต่อสื่อสารเป็นเรื่องของการทำความเข้าใจระหว่างบุคคลกับองค์การหรือสังคม และปัจจัยที่สำคัญในการติดต่อส่งข่าวสาร คือ

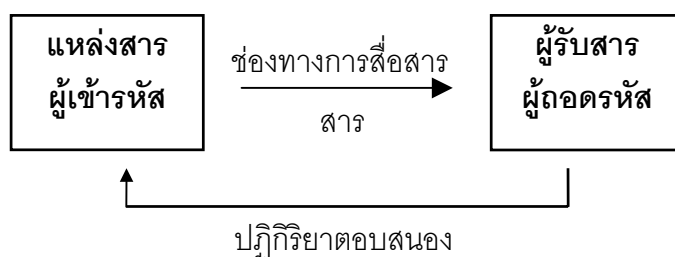
1) ปัจจัยเกี่ยวกับการเชื่อถือหรือรับรู้ ซึ่งได้แก่ เรื่องราวต่าง ๆ ข้อเท็จจริง หรือปัญหาต่าง ๆ

2) ปัจจัยที่เกี่ยวกับการจูงใจและอารมณ์ ซึ่ง ได้แก่ บรรยากาศที่เกี่ยวกับอารมณ์ ทำศนคติและปฏิกิริยา ความจงรักภักดี หรือทำที่เป็นศัตรู ความรู้สึกสับสน หรือไม่เห็นด้วย และวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ต้องการ

ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะมีผลกระทบต่อบุคคลในการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ อยู่เป็นอันมากเพราะการติดต่อสื่อสารเป็นศิลปะการถ่ายทอดข่าวสาร ความคิดเห็นและทัศนคติจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง (มังกร ชัยชนะดารา, 2512 : 2)

ตามแนวความคิดของ โรเจอร์ส (Rogers, 1973 : 45, อ้างถึงใน วินัย ทิพย์สุวรรณ, 2528 : 14) กระบวนการติดต่อสื่อสาร (communication process) ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร

แผนภาพ 3 แบบจำลองของกระบวนการติดต่อสื่อสารตามแนวความคิดของ Rogers

ที่มา : วินัย ทิพย์สุวรรณ, 2528 : 14

ปฏิกิริยาย้อนกลับเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการสื่อสาร ผู้ส่งสารสามารถนำเครื่องช่วยในการพิจารณาว่า การสื่อสารนั้นบรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่ต้องการมากน้อยเพียงใด เพราะโดยทั่วไปการติดต่อสื่อสารมีจุดประสงค์ที่จะก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้รับ โดยข่าวสารจะถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสารโดยผ่านช่องทางการสื่อสาร (วินัย ทิพย์สุวรรณ, 2528 : 14 - 15)

ช่องทางการสื่อสาร จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (Rogers, 1973 อ้างถึงใน วินัย ทิพย์สุวรรณ, 2528 : 15)

1) ช่องทางการสื่อสารของสื่อมวลชน (mass media channels) เป็นวิถีทางการถ่ายทอดข่าวสารผ่านทางสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุโทรทัศน์

เป็นต้น ซึ่งสามารถที่จะไปถึงกลุ่มผู้ฟังที่มีจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ และแพร่กระจายข่าวสารรวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้

2) ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal channels) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคล เพื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร

ช่องทางการสื่อสารทั้ง 2 อย่างนี้ต้องใช้ควบคู่กันเพราะแต่ละช่องทางมีจุดเด่นต่างกัน ช่องสารที่เป็นสื่อมวลชนจะเพิ่มพูนความรู้ ส่วนการสื่อสารระหว่างบุคคลจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ บทบาทท่วงมกันของการสื่อสาร 2 ลักษณะจะทำให้การพัฒนาบรรลุผลได้

แผนภาพ 4 เปรียบเทียบคุณลักษณะสำคัญที่แตกต่างระหว่างช่องทางการสื่อสารที่เป็นสื่อมวลชน (mass media channel) และช่องทางการสื่อสารที่เป็นสื่อระหว่างบุคคล (interpersonal channel)

คุณลักษณะ	ช่องทางการสื่อสารมวลชน	ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล
การไหลของข่าวสาร	มีแนวโน้มที่จะเป็นแบบทางเดียว	มีแนวโน้มที่จะเป็นแบบสองทาง
ความเร็วในการส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมาก	ค่อนข้างเร็ว	ค่อนข้างช้า
ความสามารถในการเลือกผู้รับสาร	ค่อนข้างต่ำ	ค่อนข้างสูง
ความสามารถในการตอบสนอง	ค่อนข้างต่ำ	ค่อนข้างสูง
ผลที่อาจเกิดขึ้น	เพิ่มพูนความรู้	เปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ที่มา : วินัย ทิพย์สุวรรณ, 2528 : 16

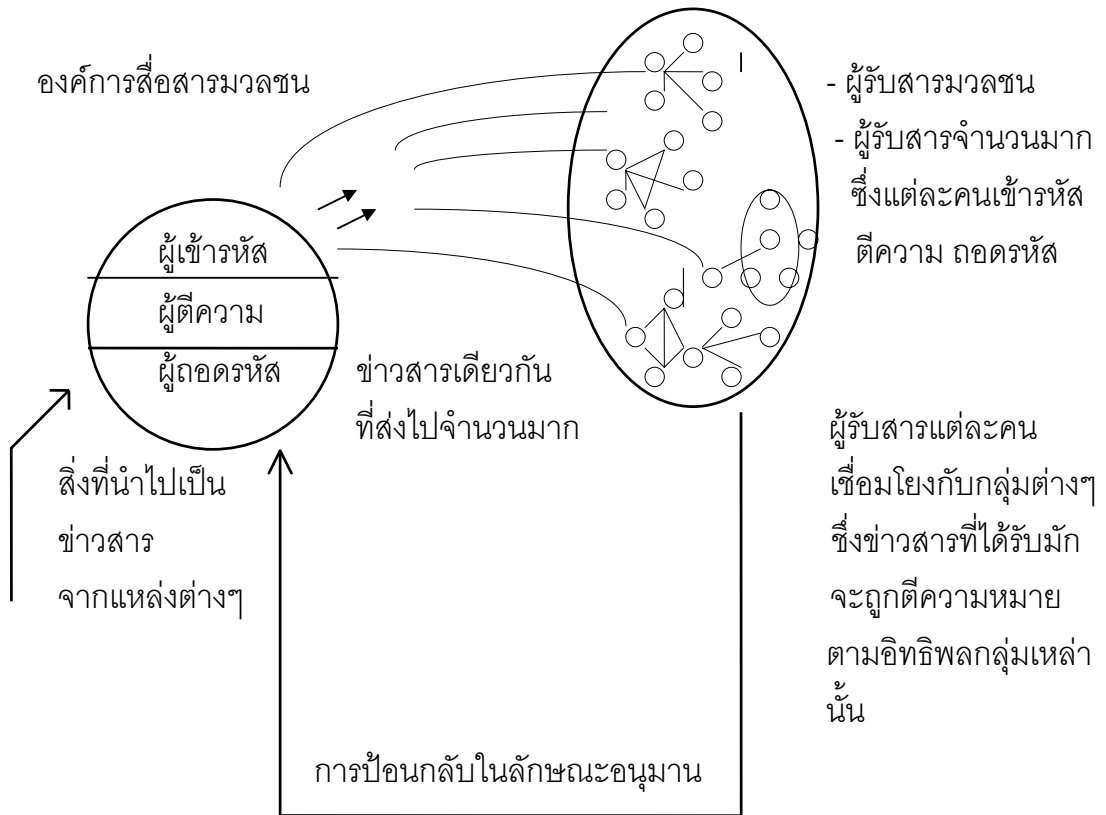
สื่อมวลชนซึ่งใช้เป็นสื่อในการสื่อสารมวลชนนั้นมีลักษณะดังต่อไปนี้ (ประมะสตะเวทิน, 2539 : 69 - 72)

- 1) สามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากที่อยู่ห่างไกลในหลายพื้นที่พร้อม ๆ กัน
- 2) สื่อสารกับคนจำนวนมากได้อย่างรวดเร็วในเวลาทีใกล้เคียงกับเหตุการณ์
- 3) บรรจุเนื้อหาหลากหลายตามความสนใจและความต้องการของผู้รับสาร
- 4) นำสารไปสู่ประสาทสัมผัสของผู้รับสารได้จำกัดเพียง 2 ทางคือ การเห็นและการได้ยิน

5) เป็นการสื่อสารลักษณะทางเดียว (one-way communication) มากกว่าลักษณะของการสื่อสารสองทาง (two-way communication) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การสื่อสารระหว่างบุคคลที่ใช้สื่อบุคคล ซึ่งมีการรับทราบการสื่อสารกลับอย่างมากและรวดเร็ว

องค์กรสื่อมวลชนเป็นแหล่งผลิตข่าวสาร โดยนำข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ มาถอดรหัส แปลความหมาย อันเป็นการพิจารณาว่า สารใดสมควรนำออกเผยแพร่ หลังจากนั้นจึงนำไปเข้ารหัสเพื่อดำเนินการต่อไป เมื่อได้ส่งสารออกสู่มวลชนผู้รับสารแล้ว ผู้รับสารแต่ละคนจะทำการถอดรหัส ตีความ และเข้ารหัส ผู้รับสารจากสื่อมวลชนไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวในสังคม หากแต่มีความผูกพันกับกลุ่มต่าง ๆ ความสัมพันธ์นี้ทำให้การรับ และการตีความเป็นไปตามอิทธิพลของกลุ่ม โดยทั่วไปนั้นกระบวนการสื่อสารมักมีลักษณะ 2 ทางหรือเวียนเป็นวงกลมระหว่างผู้ส่งสาร และ ผู้รับสาร แต่กระบวนการสื่อสารมวลชนนั้น มักจะมีลักษณะค่อนข้างเป็นเส้นตรงหรือเป็นทางเดียว คือ สื่อสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมาก (ชแรมม์, 1960 อ้างถึงใน ยุพา สุภากุล, 2540 : 14 - 15)

แผนภาพ 5 แบบจำลองที่แสดงถึงกระบวนการสื่อสารมวลชน (Schramm's Tuba Model)

ที่มา : ยูพา สุภากุล, 2540 : 14

ในกระบวนการสื่อสาร ปฏิบัติการได้ตอบเป็นสิ่งจำเป็นและที่สำคัญ แสดงว่าการสื่อสารบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายหรือไม่ ปฏิบัติการได้ตอบเป็นตัวชี้ให้การสื่อสารดำเนินต่อไปหรือหยุดชะงักลง ปฏิบัติการได้ตอบจะสามารถให้ผู้ส่งสารเข้าใจถึงความคิด ความต้องการ อารมณ์ และทัศนคติของผู้รับสารนั้น ปฏิบัติการได้ตอบสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท (อรุณีประภา หอมเศรษฐี, 2531 : 19) คือ

1) ปฏิบัติการได้ตอบทางบวก

ผู้รับสารที่มีปฏิกริยาในทางบวกหรือเชิงตอบรับจะแสดงความพึงพอใจ ส่วนผู้ส่งสารเมื่อได้รับปฏิกริยาในทางบวกก็จะเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น ภาคภูมิใจ อยากทำการส่งสารนั้นต่อไป

2) ปฏิบัติการได้ตอบทางลบ

ผู้รับสารที่มีปฏิกริยาได้ตอบในทางลบเชิงจะแสดงอาการไม่พอใจคัดค้านและ

การแสดงออกอื่น ๆ ส่วนผู้ส่งสารเมื่อได้รับปฏิกิริยาโต้ตอบในทางลบก็จะเกิดความรู้สึกอึดอัดไม่พอใจ อาจมีการแข็งขืนหรืออาจเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและวิธีการในการสื่อสารเพื่อเป็นที่พึงพอใจแก่ผู้รับสารหรืออาจจะหยุดชะงักไม่ส่งสารนั้นต่อไป

ปฏิกิริยาโต้ตอบที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นในทางบวกหรือทางลบย่อมมีประโยชน์ต่อการสื่อสารทั้งสิ้น เพราะทำให้ผู้ส่งสารสามารถทราบถึงผลที่เกิดขึ้นจากการส่งสาร (อรุณีประภา หอมเศรษฐี, 2531 : 19)

รูปแบบปฏิกิริยาโต้ตอบของการสื่อสาร อรุณีประภา หอมเศรษฐี (2531 : 19) ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภทว่า

- 1) ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบกลับมาในทันที ทั้งนี้เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่สามารถมองเห็นกัน
- 2) ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมองเห็นตัวกันได้ ปฏิกิริยาโต้ตอบก็ย่อมมีกลับมาในทันทีทันใด
- 3) ผู้รับสารมีโอกาสเพียงปฏิเสธหรือตอบรับเท่านั้น ไม่มีโอกาสอธิบายขยายความได้
- 4) ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้โดยอิสระ

ปฏิกิริยาโต้ตอบที่เกิดขึ้นในการสื่อสารมวลชนคือลักษณะที่ไม่มีปฏิกิริยาโต้ตอบกลับทันทีเท่านั้น ส่วนปฏิกิริยาอีก 3 รูปแบบจะอยู่ในการสื่อสารระหว่างบุคคล

3. ระบบข่าวสาร 2 ขั้นตอน

ระบบข่าวสาร 2 ขั้นตอน หมายถึง ระบบการสื่อสารจากสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อผู้นำทางความคิดในท้องถิ่นก่อนแล้วจึงส่งผลกระทบต่อประชาชนอีกทอดหนึ่ง (Dennis and Merrill, 1996 : 98) ระบบดังกล่าวนี้ปรากฏในสังคมที่การติดต่อสื่อความหมายระหว่างบุคคลต่อบุคคลยังมีบทบาทสูง มีการศึกษาว่า ในสังคมเช่นนี้ ผู้นำทางความคิดของชุมชนมักมีความสนใจข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่าประชาชนในท้องถิ่น (วินัย ทิพย์สุวรรณ, 2528 : 6 - 7)

การศึกษานี้สอดคล้องกับผลการวิจัยว่า ในสังคมของสหรัฐอเมริกาประมาณ ค.ศ 1940 ผู้นำทางความคิดของชุมชนมีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งมากกว่าสื่อมวลชนซึ่งมีบทบาททางอ้อมคือ มีอิทธิพลต่อผู้นำของชุมชนและส่งผลเป็นอิทธิพลต่อชุมชนอีกทีหนึ่ง (Wilson, 1995 : 317)

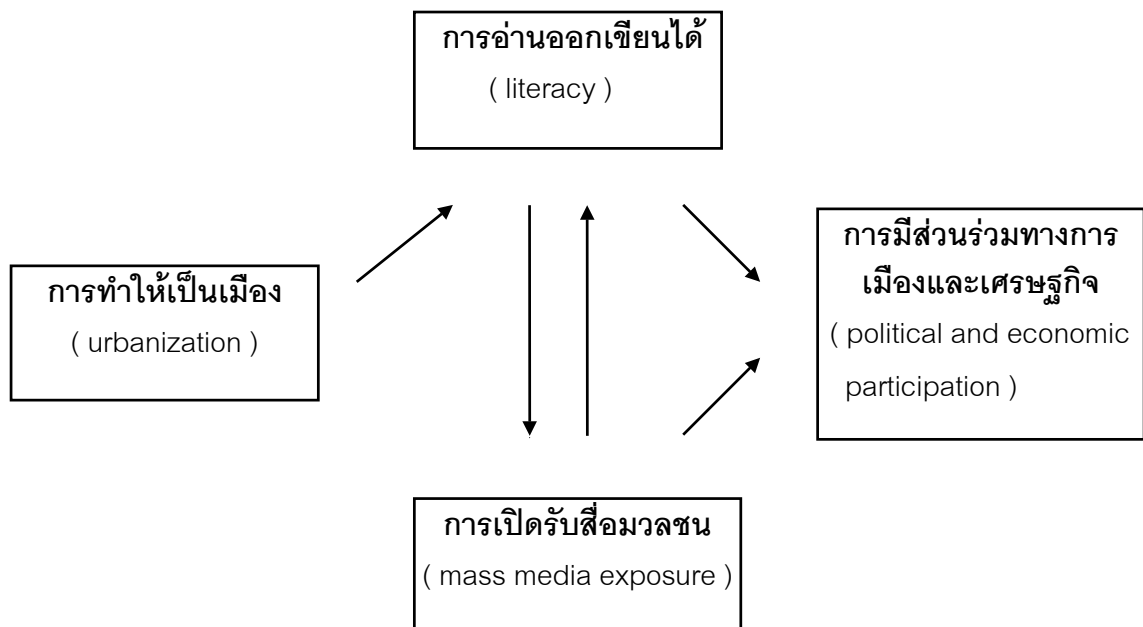
ระบบการสื่อสาร 2 ขั้นตอนจะเห็นในสังคมที่มีความใกล้ชิดกันระหว่างผู้นำทางความคิดและประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะสังคมที่ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ในท้องถิ่นสูงและได้รับความศรัทธาจากประชาชนก็จะปรากฏกระบวนการสื่อสารดังกล่าว ข่าวสารที่ผู้นำความคิด

ได้รับจะถูกถ่ายทอดไปสู่ประชาชนตามวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของผู้นำทางความคิดในชุมชน

4. การเปิดรับสื่อมวลชนกับการพัฒนาสังคม

ปาริชาติ นิติมานพ (2534 : 38) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของการเปิดรับสื่อมวลชนกับความทันสมัยของสังคมว่า การขยายตัวของชุมชนเป็นเมือง (urbanization) จะช่วยให้เกิดการพัฒนาทางการเรียนรู้ กล่าวคือ ระดับการรู้หนังสือที่สูงขึ้นจะทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้น และในทำนองเดียวกัน เมื่อชุมชนมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีจากการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น ขอบข่ายของสื่อมวลชนก็จะขยายตัว และช่วยยกระดับการรู้หนังสือมากขึ้นด้วย ประชาชนจะถูกกระตุ้นให้สนใจและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจัดว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมสมัยใหม่ ดังแผนภาพต่อไปนี้

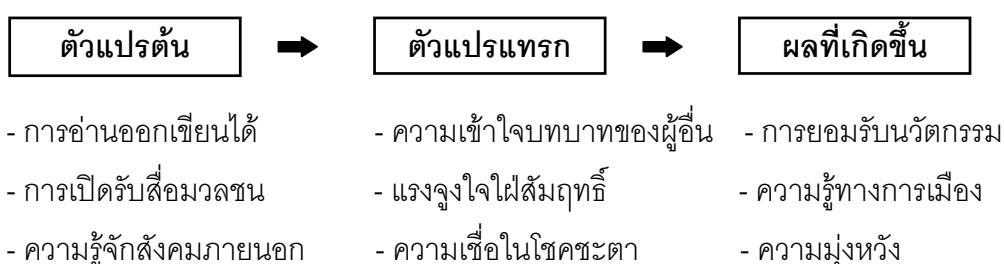
แผนภาพ 6 ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ในความทันสมัยของสังคม

ที่มา : ปาริชาติ นิติมานพ, 2534 : 8

มีการศึกษาถึงกระบวนการที่ทำให้บุคคลซึ่งอยู่ในสังคมแบบดั้งเดิมกลายเป็นคนทันสมัย ในกรณีชาวนาในกลุ่มประเทศละตินอเมริกา ปรากฏว่า ความทันสมัยนั้นขึ้นอยู่กับการอ่านออกเขียนได้ การเปิดรับสื่อมวลชน ความรู้จักสังคมภายนอก การเข้าใจบทบาทของผู้อื่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่อถือโชคชะตา การยอมรับนวัตกรรม ความรู้ทางด้านการเมือง และความมุ่งหวังของบุคคล (Rogers, 1969 อ้างถึง ในปาริชาติ นิติมานพ, 2534 : 21)

แผนภาพ 7 ปัจจัยความทันสมัยของสังคม

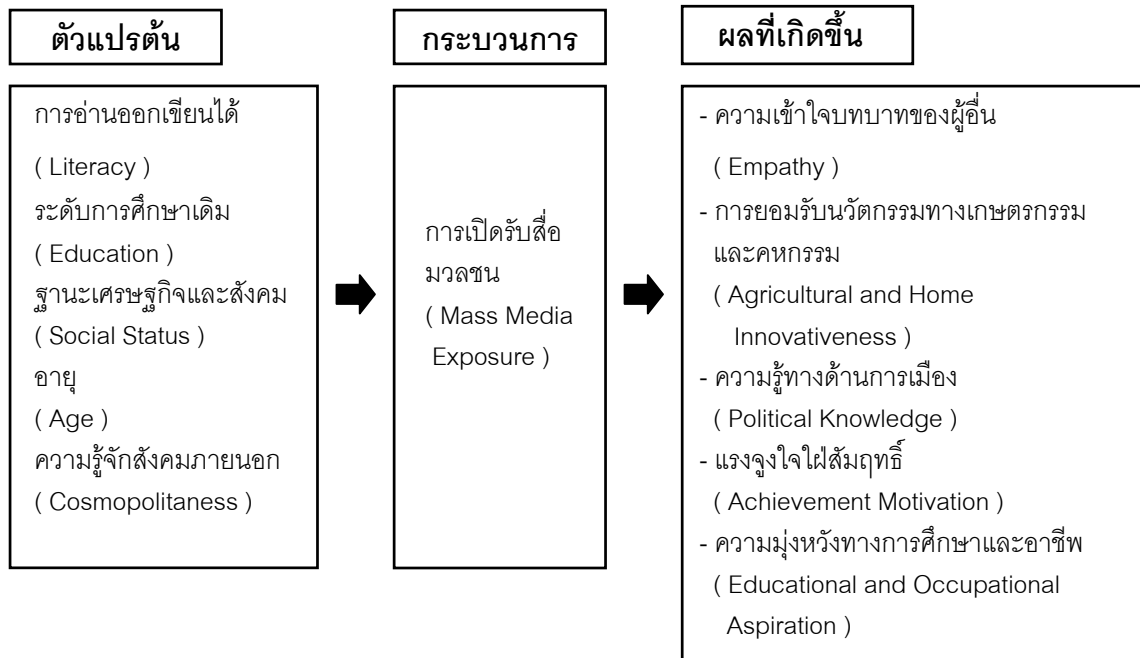

ที่มา : บุษบา สุทธิธร, 2528 : 25

โดยสรุปแล้ว การรู้หนังสือ การเปิดรับสื่อมวลชน และความรู้จักสังคมภายนอกจะช่วยให้บุคคลมีความกล้าที่จะรับนวัตกรรมและแสวงหาความรู้ทางด้านการเมือง อีกทั้งความกระตือรือร้น ซึ่งเกิดขึ้นโดยมีแรงผลักดันจากคุณลักษณะทางจิตวิทยา อันได้แก่ ความเข้าใจบทบาทของผู้อื่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความไม่เชื่อถือโชคชะตาก็จะทำให้บุคคลนั้นเปลี่ยนเป็นคนทันสมัย

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาบทบาทของสื่อมวลชน ในฐานะที่เป็นปัจจัย ซึ่งอยู่ระหว่างกลางหรือตัวแปรแทรกในกระบวนการทำให้ทันสมัยอีกด้วย โดยพิจารณาได้จากแบบจำลองต่อไปนี้ (Rogers, 1969 อ้างถึง ในปาริชาติ นิติมานพ, 2534 : 18 - 22)

แผนภาพ 8 ผลของการเปิดรับสื่อมวลชนที่มีต่อความทันสมัย

ที่มา : ปรับจาก Rogers, 1969 อ้างถึง ในปาริชาติ นิติมานพ, 2534 : 21

จากแผนภูมินี้ การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้คนทันสมัย ทั้งนี้เพราะบุคคลที่รู้หนังสือมีการศึกษาดี มีสถานภาพสังคมสูง มีอายุพอสมควร และมีความรู้จักสังคมภายนอก จะเปิดรับสื่อมวลชน และการเปิดรับสื่อมวลชนนี้เองนำมาสู่ความเป็นคนทันสมัย คือ สามารถที่จะเข้าใจบทบาทของผู้อื่นได้ มีความกล้าที่จะยอมรับนวัตกรรม มีความรู้ทางการเมือง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และมีความมุ่งหวังทางการศึกษาและอาชีพด้วย

5. ข่าวสารการเมือง

ข่าวสารการเมืองเป็นทรัพยากรทางการเมืองอย่างหนึ่ง มีความสำคัญ คือ เป็นตัวกำหนดอำนาจหรืออิทธิพลทางการเมืองของบุคคล ซึ่งเป็นผู้มีฐานะทางสังคม ตำแหน่งหน้าที่ อำนาจหน้าที่ การศึกษา การครอบครองอำนาจรัฐ ฯลฯ ข่าวสารทางการเมืองจะมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับความสนใจ ความกระตือรือร้นทางการเมือง ข่าวสารจะช่วยลดความไม่แน่ใจ และช่วยให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพมากขึ้น ความรู้สึกไม่แน่ใจทางการเมือง ความรู้สึกที่ว่าตนเองมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเมืองอาจจะเป็นที่มาสำคัญของความนิ่งเฉยทางการเมือง ระบบการเมืองประชาธิปไตยย่อมจะล้มเหลว ถ้าประชาชนทั่วไปไม่รู้ความเป็นไปของการเมืองการปกครอง

ครอง (พรทิพย์ เย็นจะบก, 2527 : 5 - 6)

ประชาชนในฐานะปัจจัยนำเข้า (input) เป็นผู้เรียกร้อง และสนับสนุนต่อระบบการเมือง ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำกระบวนการทางการเมืองให้ดำเนินไปได้โดยปกติหรือมีคุณภาพ แต่ในประเทศกำลังพัฒนา ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับข่าวสารการเมือง เศรษฐกิจ สังคมหรือความเป็นไปของประเทศชาติอยู่ในวงจำกัด จึงมักมีประชาชน 2 ประเภทในเวลาเดียวกัน คือ 1) ประชาชนธรรมดาซึ่งไม่ค่อยรู้ข่าวสารเกี่ยวกับบ้านเมือง และ 2) ปัญญาชนซึ่งมีความรู้ความเป็นไปของบ้านเมืองเป็นอย่างดี การผนวกคนสองกลุ่มนี้เข้าด้วยกัน โดยปกติแล้วมักมีการดำเนินการอยู่ 2 วิธี คือ ตั้งเป็นขบวนการแบบต่าง ๆ ตามอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งมักจะลงเอยด้วยการต่อสู้กันจนล้มตายเป็นจำนวนมาก อีกวิธีหนึ่ง ทำได้โดยการวิจัยทางสังคมเพื่อหาข้อเท็จจริงแล้วกำหนดแนวทางหรือวิธีการที่จะให้ทั้งสองกลุ่มนี้รวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างราบรื่น (พรทิพย์ เย็นจะบก, 2527 : 5 - 6)

ดังนั้นความเข้าใจกระบวนการสารสนเทศนับเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ สุรพงษ์

โสธนะเสถียร (2541 : 30 - 32) กล่าวไว้ว่า การวิเคราะห์กระบวนการสารสนเทศและข้อมูลในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทางการเมืองจะทำให้มองเห็นกรรมวิธีในการรับปัญหาของระบบการเมือง นั้นหมายความว่า สารสนเทศของปรากฏการณ์ทางการเมืองจะบ่งบอกบทบาทนำในการแก้ปัญหาหรือการเป็นที่พึ่งพิงทางการเมือง ความสำคัญของสารสนเทศดังกล่าวจะเป็นรากฐานของความเข้าใจต่อหลักการที่จำเป็นของทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองอยู่ 2 ประการคือ

1) โครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่ สารสนเทศตามหลักการนี้จะเป็นพลังในการทำหน้าที่ภายใต้โครงสร้างทางการเมืองตามที่กำหนดไว้ เนื่องจากสารสนเทศสามารถเป็นเครื่องมือให้กับระบบในการตัดสินใจ วินิจฉัย เพื่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ หมายความว่า สารสนเทศที่กลั่นกรองจากสาร และสิ่งรบกวนจะได้รับการเรียนรู้ โดยระบบเพื่อเลือกจดจำปมความรู้และปมค่านิยมทั้งหลาย สารสนเทศตามโครงสร้างการปฏิบัติหน้าที่นี้สามารถนำมาใช้เป็นประสบการณ์ให้กับระบบในการวินิจฉัย เมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ทางการเมือง

2) การเน้นกระบวนการการไหลเวียนของสารสนเทศที่มีความหลากหลาย เนื่องจากสภาวะของสารสนเทศก็คือ แบบแผนของการไหลเวียนของข่าวสาร ดังนั้น แม้ว่าสารสนเทศจะเป็นพลังในโครงสร้างของการปฏิบัติภารกิจทางการเมือง แต่ขณะเดียวกันหากโครงสร้างทางการเมืองแข็งแกร่งก็จะเอื้ออำนวยต่อสภาวะของสารสนเทศในแง่ที่การไหลเวียนของข่าวสารทางการเมืองจะช่วยลดช่องว่างทางการสื่อสาร และลดช่องว่างของอำนาจสำหรับในสังคมที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

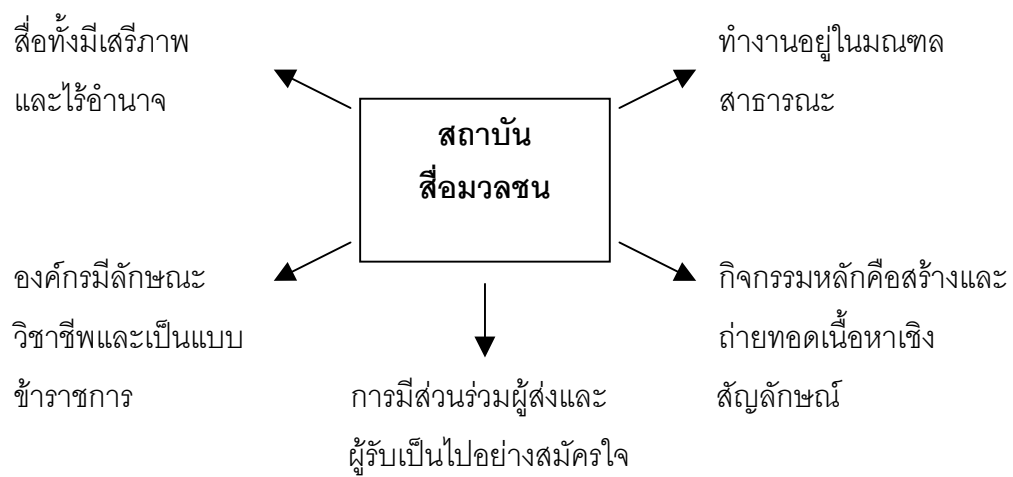
จึงเห็นได้ว่าข่าวสารการเมืองมีความสำคัญต่อบทบาททางการเมืองของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง และสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาโดยเฉพาะทางด้านการเมืองนั้นข่าวสารการเมืองย่อมมีบทบาทต่อการพัฒนาด้านนี้เป็นอันมาก ประชาชนจำเป็นต้องรับข่าวสารการเมืองเพื่อการพัฒนาจะได้มีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชน

สื่อมวลชนประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์กับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร (หนังสือ แผ่นพับ) จดหมายเวียน กระดาษ ซึ่งนำสารไปสู่มวลชนโดยผ่านทางตา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ รายการวิทยุและการบันทึกเสียงต่าง ๆ ซึ่งผ่านทางหูหรือรายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการบันทึกวิดีโอ ซึ่งผ่านทั้งตาและหู (พิชนี เชยจรรยา เมตตา วินวัฒนานุกูล และ ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2538 : 75)

สถาบันสื่อมวลชนโดยเฉพาะสิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์และวิทยุเหล่านี้ทำงานอยู่ในปริมนทลสาธารณะและเปิดกว้างให้กับผู้ส่งและผู้รับสารทุกคน เรื่องราวที่สื่อมวลชนนำเสนอจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับส่วนร่วม สื่อต้องเปิดเผยให้มีการตรวจสอบได้และต้องทำงานโดยมีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับจากสังคม (กาญจนา แก้วเทพ, 2541 : 48 - 49)

แผนภาพ 9 คุณลักษณะที่สำคัญของสถาบันสื่อมวลชน

ที่มา : กาญจนา แก้วเทพ, 2541 : 48

สื่อมวลชนจะสอนประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยอธิบายให้เห็นถึงสถานการณ์ที่แปลกใหม่ และโดยการทำให้อุ่นเคยกับความคิดเห็นต่าง ๆ ที่อาจเลือกใช้ได้การกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น และเกิดจินตนาการในกลุ่มประชาชนที่เคยอยู่อย่างสงบและเฉื่อยชาจะทำให้เกิดทักษะในการเอาใจเราไปใส่ใจเขาซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตทางสังคมและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (เสถียร เขยประทับ, 2531 : 35)

สื่อมวลชนเป็นสื่อที่กำหนดผู้รับสารที่เป็นมวลชน ลักษณะที่บ่งบอกถึงมวลชนก็คือประชาชนผู้รับสารมีจำนวนที่ไม่สามารถนับได้แน่นอนและเป็นผู้ที่อาจจะเคยเห็นหรือไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อนเลยก็ได้ มวลชนไม่มีขอบเขตจำกัด และผู้ส่งสารไม่สามารถสังเกตปฏิกิริยาของผู้รับได้โดยทันที (ณรงค์ สมพงษ์, 2535 : 32)

1. บทบาททางสังคมของสื่อมวลชน

เนื่องจากสังคมมีการพัฒนาทุก ๆ ด้านและประชาชนมีความต้องการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ผู้ที่เปิดรับข่าวสารและผู้ที่ใช้ข้อมูลที่มาจกสื่อมวลชนก็มีจำนวนมากขึ้นเช่นเดียวกัน ความรวดเร็วในการเผยแพร่ข่าวสารอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนทุกระดับเป็นสิ่งที่ผู้ส่งข้อมูลข่าวสารต้องคำนึงถึงเป็นอย่างมาก

กล่าวได้ว่า สื่อมวลชนมีบทบาทในการพัฒนาทางการเมืองและการปกครองโดยเฉพาะการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่ถือว่ารัฐบาลต้องได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชน เสียงของประชาชนจึงเป็นใหญ่ สื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่สร้างความเข้าใจระหว่างรัฐบาลกับประชาชนโดยส่งข่าวสารจากรัฐบาลไปยังประชาชนและทำนองเดียวกันก็รับความคิดเห็นจากประชาชนเสนอขึ้นไปยังรัฐบาลเพื่อให้รู้ความต้องการของประชาชนได้อย่างถูกต้อง รัฐบาลเป็นองค์กรที่จะต้องอาศัยสื่อมวลชนมาก โดยเฉพาะ เมื่อจะพัฒนาหรือสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ประเทศ โดยรัฐบาลอาจจะต้องใช้สื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์ (บำรุง สุขพรรณ, 2530 : 278 - 284)

นอกจากนี้ในการพัฒนาประเทศการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมักต้องเกิดขึ้น พรทิพย์ เย็นจะบก (2527 : 8 - 9) กล่าวว่า การสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศ ในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้สามลักษณะด้วยกัน คือ ประชาชนต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ ประชาชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและต้องได้รับการอบรมสั่งสอนทักษะที่จำเป็น หน้าที่ของการสื่อสารที่สอดคล้องกับบทบาทดังกล่าว ก็คือเป็นยามตรวจสอด เป็นผู้ช่วยให้การสนับสนุนต่อกระบวนการวินิจฉัยสั่งการและหน้าที่ของการเป็นครู ทั้งสาม

ประการนี้ เป็นหน้าที่พื้นฐานของการสื่อสารไม่ว่าสังคมจะอยู่ขั้นใดของการพัฒนาก็ตาม

สื่อมวลชนมีบทบาทเป็นเครื่องมือสำหรับการชักจูงเพื่อโน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสารจำนวนมาก เนื้อหาของข่าวสารที่แสดงความเห็นและทัศนคติต่าง ๆ ย่อมเป็นประโยชน์ให้ประชาชนเพิ่มความรู้ทางสังคมและการเมืองมากขึ้นและยังกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งระดับชาติและท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสังคมและการเมืองด้วย

2. หนังสือพิมพ์

2.1 ความสำคัญของการอ่านหนังสือพิมพ์และบทบาทของผู้อ่านต่อคุณภาพของหนังสือพิมพ์

การอ่านหนังสือพิมพ์ก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าแก่ชีวิตมากมาย ทำให้ผู้อ่านมีความรอบรู้ทันโลกและยังให้ความบันเทิงอีกด้วย ดังที่ รัชนี ศุภจินทรรัตน์ (2531 : 114) ได้ชี้ประโยชน์ของการอ่านหนังสือพิมพ์ว่า คือ การได้รับความรู้และการพัฒนาความคิดที่ปรับใช้กับการทำงานได้ การปรับปรุงบุคลิกภาพ การได้รับข้อมูลสำหรับการแก้ไขปัญหาและความเพลิดเพลิน

เมื่อพิจารณาผู้อ่านหนังสือพิมพ์รายวัน ในฐานะเป็นผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ผู้รับสารประเภทนี้แม้จะอยู่กระจัดกระจายแต่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสนใจร่วมกัน จึงเป็นสมาชิกผู้รับข่าวสารประเภทเดียวกัน เช่น ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ที่มีข่าวการเมืองมากแสดงว่าเป็นผู้ที่สนใจข่าวการเมือง เช่นเดียวกับผู้อ่านคนอื่น ๆ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกัน (ทัศนีย์ ชาติไทย, 2528 : 133)

นอกจากนี้ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ยังมีบทบาทต่อคุณภาพของหนังสือพิมพ์ ดังนี้ (ทัศนีย์ ชาติไทย, 2528 : 133)

1) การตรวจสอบหนังสือพิมพ์ ในฐานะที่เป็นสถาบันสาธารณะจะทำให้หนังสือพิมพ์มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการที่เป็นปากเป็นเสียงแทนประชาชนส่วนรวม

2) การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นข่าว ทัศนะหรือความคิดเห็นของผู้อ่านจะช่วยเสริมสร้างให้มีการอภิปรายในประเด็นและมติต่าง ๆ อย่างละเอียดและเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งจะเพิ่มพูนความรู้และเผยแพร่ความรู้ไปยังคนอื่น ๆ

3) การแสดงความนิยมต่อหนังสือพิมพ์ การที่ผู้อ่านได้เขียนจดหมาย บทความและโทรศัพท์มายังกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงความคิดเห็นที่ผู้อ่านมีต่อหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น หนังสือพิมพ์ฉบับที่ได้รับความนิยมจะมียอดจำหน่ายสูงและผู้อ่านต้องการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเป็นจำนวนมาก

4) การแจ้งเบาะแสในการหาข่าวเพิ่มเติม เมื่อผู้อ่านแจ้งข้อมูลหรือเบาะแสของข่าวสาร ซึ่งบางครั้งมีความสำคัญมาก จะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยดูแลบ้านเมืองด้วย

2.2 หน้าที่ของหนังสือพิมพ์

งานหนังสือพิมพ์เป็นงานที่กระทบถึงสังคม และสะท้อนภาวะของสังคม หนังสือพิมพ์จึงจำเป็นต้องมีหลักกำกับ เพื่อส่งผลกระทบต่อสังคมในแง่ที่จะช่วยเหนี่ยวรั้งและยกระดับสังคม ให้ดีขึ้นในแง่ที่ให้ภาพสะท้อนอันเที่ยงตรง และในแง่ที่จะส่งเสริมให้สังคมก้าวหน้าอย่างแก่งกล้า ยิ่งขึ้นเรื่อยไป (สุภา ศิริมานนท์, 2525 : 348)

หนังสือพิมพ์มีหน้าที่การให้ข่าวสารซึ่งนับเป็นหน้าที่หลักที่จะต้องแสวงหาข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงมารายงานให้ประชาชนได้ทราบ การเสนอข่าวสารนี้จะรายงานออกมาในลักษณะของข่าว บทความ สารคดี และคอลัมน์ต่าง ๆ หน้าที่อีกประการหนึ่งคือการให้ข้อเสนอแนะ หมายถึง การแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือต่อข่าวที่ได้รับการรายงานไปแล้วโดยผ่านทาง บทบรรณาธิการ บทวิจารณ์ บทความ เป็นต้น (มาลี บุญศิริพันธ์, 2537 : 5 - 6)

นอกจากนี้ สิทธิพิชญ์ ชันสุวรรณ (2539 : 17 - 23) ยังได้จำแนกแสดงหน้าที่หนังสือพิมพ์ ในระบบประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

1) นายทวาร (gate keeper) ทำหน้าที่กั้นกรองปล่อยให้ข่าวสารออกไปจากจุดตรวจ (check point) คือกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ เพื่อจะเลือกข่าวสารที่มีคุณค่า และได้รับความสนใจจากผู้รับสาร ก่อนจะตัดสินใจให้ข่าวสารไหลไปสู่สาธารณชน

2) สุนัขยาม (watch dog) ทำหน้าที่เฝ้ากำกับดูแลการปฏิบัติงานของรัฐบาล และพิทักษ์ ปกป้อง ผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งอาจจะถูกกลุ่มอิทธิพลในสังคมฉกฉวยไปโดยไม่ชอบธรรม พร้อมกับ มิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องซึ่งจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนด้วย

3) เจ้าหน้าที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ (ombudsman) ทำหน้าที่รับข้อมูลจากผู้อ่านเกี่ยวกับเรื่องความประพฤติและการปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้องตามจริยธรรมและรับเรื่องร้องเรียนจากสาธารณชนที่ได้รับความทุกข์จากการปฏิบัติหน้าที่อันมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยลงจดหมายจากผู้อ่านถึงบรรณาธิการ (letter-to-the editor) หลังจากนั้นจะออกไปสืบสวน (investigate) เพื่อหาข้อเท็จจริงจะนำมาเสนอต่อผู้อ่านทางรายงานข่าว สารคดี และข้อเขียนต่าง ๆ

ในฐานะที่หนังสือพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารมวลชน หนังสือพิมพ์มีหน้าที่ในแง่ที่เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐและประชาชนสร้างประชาคมติและรักษาผลประโยชน์ของประชาชน โดยการตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมืองให้กระทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริงหรือใช้วิธีเปิด

ไปงพฤติกรรมอันทุจริตของนักการเมือง เพื่อจะก่อให้เกิดแรงกดดันจากประชาชน (Ure, 1968 : 15 - 19)

ดังนั้น นอกจากหนังสือพิมพ์มีหน้าที่ช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นตัวแทนปากเสียงของประชาชน และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลให้ดำเนินงานอย่างถูกต้องแล้ว ยังมีหน้าที่รักษาระบบประชาธิปไตยโดยเน้นผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคม

2.3 ประเภทของหนังสือพิมพ์

2.3.1 หนังสือพิมพ์คุณภาพ หนังสือพิมพ์ปริมาณ และหนังสือพิมพ์กึ่งคุณภาพและกึ่งปริมาณ

หนังสือพิมพ์จำแนกได้ 3 ประเภท ตามลักษณะของการลงข่าว ดังนี้ (พีระจิโรโสภณ, 2531 อ้างถึงใน กอบกุล กาญจนาลัย, 2539 : 21)

1) หนังสือพิมพ์คุณภาพ (quality newspaper) หมายถึง หนังสือพิมพ์เน้นข่าวหนัก (hard news) ได้แก่ ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวการเมือง ข่าวสังคมการศึกษา ข่าวประเภทที่ผู้อ่านต้องใช้ความรู้ในการทำความเข้าใจมาก ให้ผลตอบแทนกับผู้อ่านในระยะยาว (delayed reward news) กล่าวคือ เป็นข้อมูลช่วยในการตัดสินใจ วิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็น รูปแบบในการจัดหน้าเป็นแบบเรียบ ๆ มีภาพประกอบไม่มากนัก ผู้อ่านจำกัดอยู่ในแวดวงของผู้มีระดับการศึกษาค่อนข้างสูง หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ สยามรัฐ มติชน บางกอกโพสต์ และเดอะเนชั่น

2) หนังสือพิมพ์ปริมาณ (quantity newspaper) มักเสนอข่าวประเภทข่าวเบา ได้แก่ ข่าวอาชญากรรม ข่าวตื่นเต้นหวาดเสียว สนุกสนาน และ ข่าวอื่น ๆ ที่ไม่หนักเกินไป เสนอเนื้อหาสาระที่ผู้อ่านได้ทุกระดับ ตั้งแต่มีการศึกษาน้อยจนถึงผู้มีการศึกษาสูง ให้ความรู้ที่กระตือรือร้นทันที (immediately reward news) รูปแบบการจัดหน้า ประกอบด้วยพาดหัวข่าวใหญ่หลาย ๆ ด้าน มีภาพประกอบหลายภาพ มีการใช้สีอื่น ๆ นอกจาก ขาว ดำ เข้าประกอบในหน้าด้วย เช่น สีเขียว แสด ชมพู มียอดจำหน่ายสูง หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด ดาวสยาม

3) หนังสือพิมพ์กึ่งคุณภาพและกึ่งปริมาณ เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างหนังสือพิมพ์คุณภาพและปริมาณ โดยหน้าแรกมีลักษณะคล้ายกับหนังสือพิมพ์ปริมาณทั่วไปแต่เนื้อหาภายในมีสาระค่อนข้างหนักต้องใช้ความรู้ความคิดและให้สาระหนักกว่าหนังสือพิมพ์ปริมาณ หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ แนวหน้า บ้านเมือง เดลินิวส์

2.3.2 หนังสือพิมพ์ส่วนกลาง และ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

หนังสือพิมพ์แบ่งออกตามสถานที่ผลิตเป็นหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง และหนังสือพิมพ์ส่วนท้องถิ่น มีลักษณะสำคัญต่างกัน ดังนี้ หนังสือพิมพ์ส่วนกลางจะมีข่าวใหญ่ ทั้งข่าวดี และข่าวร้ายจากทั่วประเทศ ปริมาณข่าวส่วนใหญ่มักเป็นข่าวในเขตภาคกลาง เนื่องจากพื้นที่ในการนำเสนอมีจำกัด ส่วนข่าวเล็กข่าวน้อยถูกละเลยจากหนังสือพิมพ์ ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเป็นหนังสือพิมพ์ที่ผลิตขึ้นโดยคนในท้องถิ่น สามารถตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และช่วยแก้ปัญหาสัดส่วนเนื้อหาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นถือเป็นสื่อชุมชนที่คนในสังคมสารสนเทศต้องติดตามเพื่อจะเกิดความรู้อันเกี่ยวกับความเป็นไปในชุมชนของตนเอง (กฤษณ์ ทองเลิศ, 2540 : 88 - 89)

แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

1. วัฒนธรรมกับการเมือง

ในทางสังคมศาสตร์มีคำนิยามวัฒนธรรม ว่า

...แบบแผนพฤติกรรมการดำรงชีวิตของกลุ่มคน ซึ่งสมาชิกเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันไปด้วยการอบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แบบพฤติกรรมของกลุ่มคนดังกล่าวเป็นผลมาจากระบบความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติ ซึ่งถ่ายทอดกันมาด้วยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) หรือเป็นผลงานการกระทำที่ผ่านมาและเป็นเงื่อนไขสำหรับการกระทำต่อไปในอนาคตของชนกลุ่มหนึ่ง... (George and Hippler, 1969. อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริม และประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538 : 7 - 8)

คุณสมบัติของวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าเกิดจากการถ่ายทอดทางสายเลือด และเป็นสิ่งที่มีความเปลี่ยนแปลง (Foster, 1962. อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2538 : 8)

กล่าวได้ว่าสังคมทุกสังคมดำรงอยู่ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม กระบวนการนี้จะเป็นกลไกสำคัญของสังคมในการถ่ายทอด และปลูกฝังความเชื่อแก่บุคคลในสังคม บุคคลจะแสดงความเชื่อในรูปของค่านิยม และการแสดงออก ทัศนคติ และการแสดงออกของบุคคลอย่างต่อเนื่องจะเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตของกลุ่มคน ไม่ว่าจะแบบแผนความสัมพันธ์ของครอบครัว

แบบแผนความสัมพันธ์ในการผลิต แบบแผนความสัมพันธ์ในชุมชนเกี่ยวกับประเพณี และ พิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนแบบแผนทางการเมืองการปกครอง แบบแผนเหล่านี้เรียกว่าวัฒนธรรม (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538 : 10)

ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติเป็นสิ่งสำคัญในวัฒนธรรมในแต่ละวัฒนธรรม โดยทั่วไป ความเชื่อประกอบด้วยความเชื่อที่ว่า สิ่งใดถูกหรือผิด ดีหรือเลว และวิธีการหรือเป้าหมายที่ พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนา ส่วนค่านิยมก็เป็นความเชื่อที่คงอยู่ยาวนานถือเป็นสิ่งควรปฏิบัติ และทัศนคติก็คือความรู้สึกที่สั่งสมจากความเชื่อและประสบการณ์ มีผลต่อการตอบสนองต่อสิ่ง ต่าง ๆ (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538 : 8 - 10)

2. วัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ และ ทัศนคติทางด้านอารมณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง (Beer, 1962 : 32) เป็นทัศนคติ และการอบรมที่แต่ละคนได้รับจากกระบวนการกล่อมเกลางานการเมืองในระบบการเมืองนั้น ๆ ซึ่ง ประกอบด้วยความรู้สึกนิยม และไม่นิยมระบบการเมืองและการประเมินค่าต่อเหตุการณ์ทางการเมือง (Yingger, 1962 : 380 - 381) หรืออธิบายได้ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบแผน ของความเชื่อและทัศนคติร่วมกันของบุคคลในสังคมเกี่ยวกับเป้าหมายทางการเมืองอย่างเดียวกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในระบบการเมืองต่าง ๆ (Mannheim, 1975 : 30)

ในเมื่อวัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ทัศนะและความโน้มเอียงของคนที่มีต่อระบบ การเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ตลอดจน ทัศนคติ เกี่ยวกับบทบาทของตนเองที่มีใน ระบบการเมือง เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองของชาติหนึ่ง ๆ ก็คือแบบแผนของทัศนคติ และความโน้มเอียงในรูปต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมที่มีต่อระบบ และส่วนต่าง ๆ หรือกิจกรรมทาง การเมืองที่มีอยู่ในชาตินั้น ๆ (Almond and Verba, 1965 : 12 - 13)

แต่ละบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของระบบการเมืองมีแบบแผนทัศนคติและ ความโน้มเอียงดังกล่าวเป็นฐานสำคัญอันก่อให้เกิดกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ความโน้มเอียง ของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย 3 ลักษณะ

- 1) ความโน้มเอียงทางการรับรู้ (cognitive orientation) หมายถึงความเข้าใจ และ ความเชื่อที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ
- 2) ความโน้มเอียงทางความรู้สึกพอใจ ผูกพันหรือไม่ยอมรับ ไม่พอใจ (affective orientation) หมายถึง ความรู้สึกต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง เช่น ลัทธิการเมืองและ

พรรคการเมือง

3) ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินค่า (evaluative orientation) หมายถึง มติหรือการตัดสินใจและแสดงทัศนคติต่าง ๆ ต่อกิจกรรมทางการเมืองและปรากฏการณ์ทางการเมือง (Almond and Powell, 1966 : 50)

นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง คือแบบแผนของทัศนคติความเชื่อ ความรู้สึก ซึ่งก่อให้เกิดระเบียบ และความหมายต่อกระบวนการทางการเมือง ทั้งยังช่วยวางรากฐานและข้อบังคับซึ่งควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในระบบการเมือง วัฒนธรรมจึงเป็นที่รวมทั้งความคิดทางการเมืองบรรทัดฐานทางการเมืองต่าง ๆ และเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงการรวมตัวของมติทางการเมืองด้านจิตวิทยา และความคิดทางการเมือง (Pye, 1966 อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538 : 13)

วัฒนธรรมทางการเมืองเกิดจากการสะสมบรรดาความโน้มเอียงของประชาชนที่มีต่อองค์ประกอบพื้นฐานของระบบการเมือง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ

1) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับความคิดความเชื่อของสมาชิกในสังคมต่อระบบการเมือง ได้แก่ ความชื่นชมการปกครองระบบประชาธิปไตย การยกย่องเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นต้น

2) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับการกระทำเป็นแบบแผนวิถีการปฏิบัติในทางการเมือง ได้แก่ การเลือกตั้ง การหาเสียง และการชุมนุมประท้วง เป็นต้น

3) วัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งระบบสังคมได้จัดตั้งขึ้น ได้แก่ สถาบันการเมืองต่าง ๆ พรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น (Rosenbaum, 1975 อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538 : 15 - 16)

ดังนั้นผู้ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมือง ต้องพิจารณาทั้งระบบความคิดความเชื่อ และการกระทำของประชาชนในระบบการเมืองว่ามีความเข้าใจ มีความเชื่อมั่น มีความสามารถในการแสดงพฤติกรรม และมีบทบาทในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงใด และต้องพิจารณาสถาบันการเมืองว่า มีบทบาทอย่างไร สามารถให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนและเป็นกลไกในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมมากน้อยเพียงใด (Rosenbaum, 1975 อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538 : 15)

ความโน้มเอียงที่มีต่อบัจจัยต่าง ๆ ในระบบการเมือง แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง (political identification) หมายถึง ความรู้สึกเป็นเจ้าของหน่วยการปกครองและมีความรู้สึกผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2) ความไว้วางใจทางการเมือง (political trust) หมายถึง ขอบเขตของทัศนคติของบุคคลเกี่ยวกับความรู้สึกเปิดกว้าง ร่วมมือ และอดกลั้นต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่นในฐานะที่เป็นพลเมืองร่วมกัน โดยเฉพาะในความสัมพันธ์กับบุคคล บุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นที่มีความหมายต่อตนเองในทางที่ดีในการมีชีวิตการเมืองร่วมกัน

3) ความยึดถือกติกา (rules of games) หมายถึง แนวความคิดของบุคคลที่ยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายของสังคม (Rosenbaum, 1975 อ้างถึงใน คณะกรรมการฯ, 2538 : 16)

อัลมอนด์ และ เฮอร์บา (Almond and Verba, 1965 : 17 - 19) ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบท้องถิ่นนิยมหรือแบบดั้งเดิมจำกัดวงแคบ (parochial political culture) หมายถึง ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่คนในสังคมถูกจัดเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจ และเหินห่างในระบบการเมืองของสังคม และไม่มีการรับรู้หรือมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานของสถาบันการเมือง ตลอดจนไม่สนใจใฝ่ดีหรือไม่คิดว่าตัวเองมีความผูกพันหรือมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งมิได้ตั้งความหวังหรือข้อเรียกร้องจากระบบการเมือง

2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (subject political culture) หมายถึงลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองที่คนในสังคมถูกจัดอยู่ในพวกที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองของสังคม แต่ไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง และไม่มีความรู้สึกว่าตนเองสำคัญ หรือสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการเมือง เช่น จะมีความรู้สึกแต่เพียงว่า ตนเองมีหน้าที่ต้องยอมรับอำนาจของรัฐหรือประเทศ เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น

3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (participation political culture) หมายถึงลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองที่คนในสังคมถูกจัดอยู่ในพวกที่เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองของสังคม มีทัศนคติและความเห็นต่าง ๆ ต่อกิจกรรมและกระบวนการทางการเมือง ตลอดจนมีความกระตือรือร้นสนใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้สึกที่ตนเองมีความสำคัญมีความหมาย สามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการเมือง รวมทั้งมีส่วนร่วมทั้งในแง่ของผลผลิตและวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ในแง่การได้รับผลประโยชน์จากระบบแล้วก็ยังมีส่วนร่วมในการเสนอข้อเรียกร้องหรือวิญฉัย ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองของประชาชนและมีความจำเป็นสำหรับการเมืองเกือบทุกระบบ เนื่องจากรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งที่แสดงถึงการดำรงอยู่ของระบบการเมืองหรือทำให้ระบบการเมืองอยู่ในสภาวะดุลยภาพได้ ซึ่งหากระบบการเมืองปราศจากสิ่งเหล่านี้แล้วก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ (Easton, 1965 : 112 - 117)

การให้ประชาชนเป็นจำนวนมากได้มีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องราวต่าง ๆ ของรัฐ เท่ากับว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวช่วยส่งเสริมเสถียรภาพ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และการที่ทุกคนได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความสนใจของตนก็เท่ากับเป็นการทำให้คนจำนวนมากที่สุดได้รับผลประโยชน์มากที่สุดนั่นเอง การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีส่วนทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นตัวช่วยดึงเอาความรู้ความสามารถพิเศษ และทักษะของคนจำนวนมากออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคม (สถิตย์ นิยมญาติ, 2524 : 18)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจจำแนกเป็น 10 ความหมายคือ (Weiner, 1971 : 161 - 163)

- 1) การกระทำเพื่อสนับสนุนหรือเรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศ
- 2) ความพยายามที่จะให้เกิดผลสำเร็จในการใช้อิทธิพลต่อการปฏิบัติของรัฐบาลหรือในการเลือกผู้นำในรัฐบาล
- 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมายและได้รับรองว่าชอบธรรม
- 4) การใช้สิทธิเลือกตัวแทนเพื่อเข้าไปใช้อำนาจแทนตนเอง
- 5) ความรู้สึกแปลกแยกหรือแยกตนเองออกจากการเมือง เนื่องจากเห็นว่า แม้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองก็ไม่ทำให้ผลอะไรขึ้น
- 6) กิจกรรมที่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมือง
- 7) กิจกรรมทางการเมืองทุกชนิดทั้งแบบที่ใช้ความรุนแรงและแบบที่ไม่ใช้ความรุนแรง
- 8) กิจกรรมทางการเมืองและกิจกรรมที่จะอิทธิพลต่อการดำเนินการของหน่วยราชการ
- 9) การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันมีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติ
- 10) กิจกรรมทุกชนิดเป็นการกระทำทางการเมือง

นักรัฐศาสตร์ เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง กิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจการทางการเมืองรวมทั้งการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่สถาบันการเมือง กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของกลุ่มการเมือง (Robert, 1971 : 145)

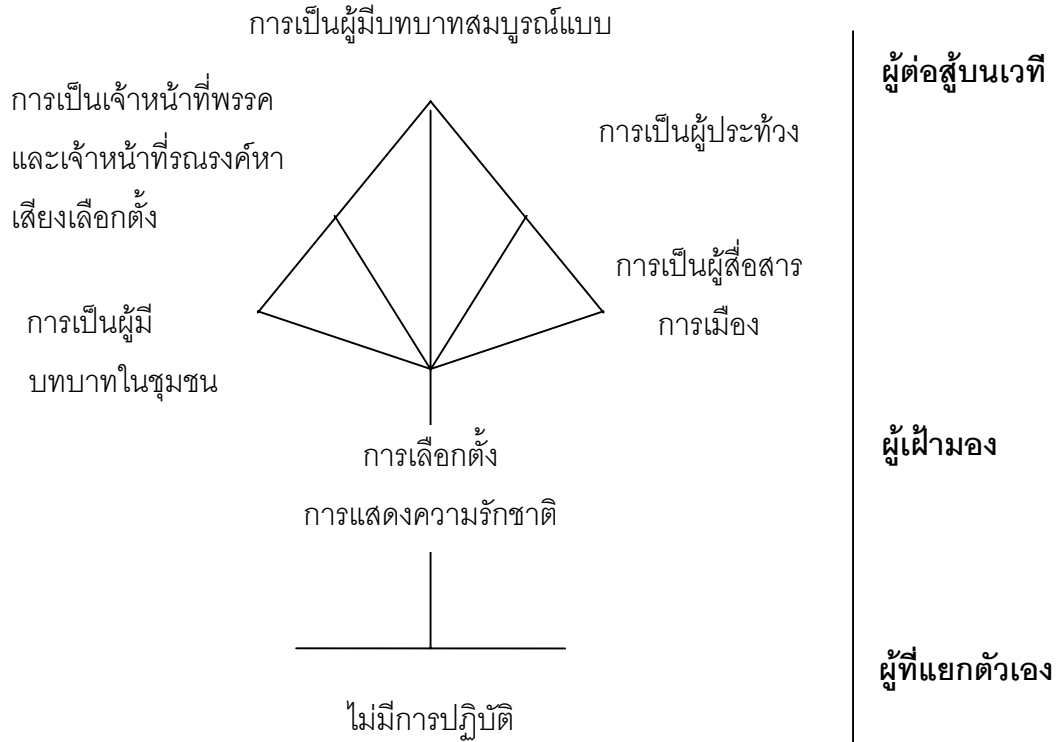
นอกจากนี้ นักวิชาการหลายคนให้คำนิยามของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อมในการเลือกผู้ปกครองประเทศ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารการอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การบริจาคเงิน และการติดต่อกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (McClosky, 1968 : 252) การมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละคนที่ต้องการมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและการเมือง เพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อผลผลิตทางการเมือง รวมถึงกิจกรรมที่สนับสนุนและอย่างเป็นทางการด้วย (Milbrath and Goel, 1977 : 2 - 8) การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้น อาจจะถูกตั้งตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจและไม่สมัครใจ รวมทั้งการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง (Huntington and Dominguez, 1975 : 33)

2. ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

กิจกรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับทัศนคติและลักษณะของตัวบุคคลที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (Milbrath and Goel, 1977 : 11 - 21)

- 1) ผู้ต่อสู้บนเวที (gladiators) คือบุคคลที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน
 - 2) ผู้เฝ้ามอง (spectators) คือบุคคลที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ
 - 3) ผู้ที่แยกตัวเอง (apathetics) คือบุคคลที่ถอนตัวออกไปจากกระบวนการทางการเมือง
- ลักษณะ 3 ประการดังกล่าว อาจแสดงให้เห็นชัดเจนโดยแผนภาพดังกล่าว

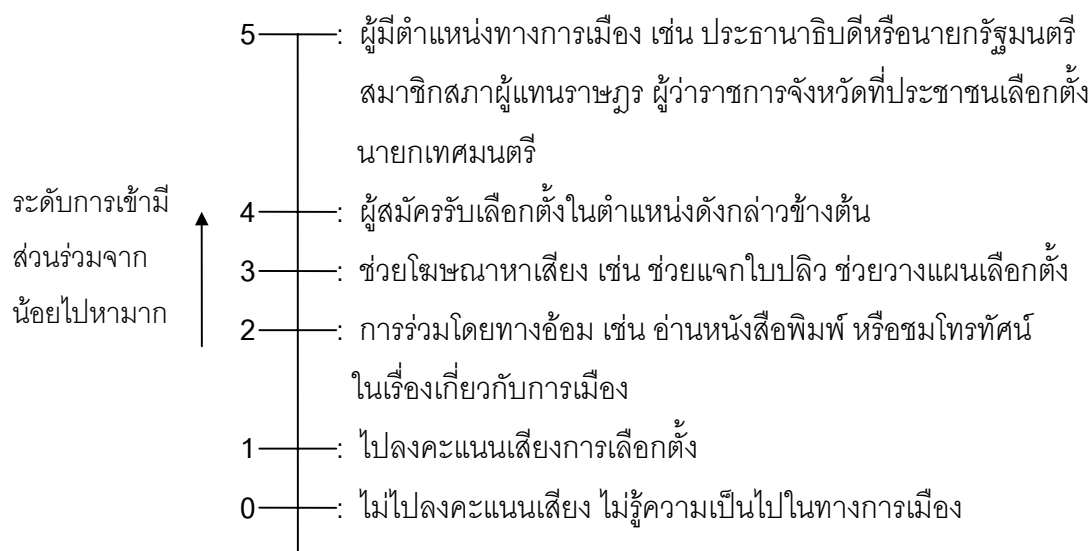
แผนภาพ 10 ลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ที่มา : ปรับจาก Milbrath and Goel, 1977 : 21 และ ชลลดา แสงมณี, 2542 : 59 - 64

ลำดับการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองในพฤติกรรมทางการเมืองในระบบ
ประชาธิปไตย จะเป็นแผนภาพต่อไปนี้ (ฅรงค์ ลินสวัสดิ์, 2539 : 115 - 116)

แผนภาพ 11 ระดับที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย

ที่มา : ฅรงค์ ลินสวัสดิ์, 2539 : 115 - 116

ระดับกิจกรรมทางการเมืองแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1) ระดับสูง ได้แก่ การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบอื่นด้วย

2) ระดับกลาง ได้แก่ การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

3) ระดับต่ำ ได้แก่ การไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง แต่จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ (วีรวัดณ์ เปรมประภา, 2528 อ้างถึงใน ชลลดา แสงมณี, 2542 : 63)

เนื่องจากในปัจจุบันสังคมไทยนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นและประชาชนมากขึ้น ผู้วิจัยจะศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาชน เมื่อได้เปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ โดยจำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

1) การไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น

2) การชักชวนผู้อื่นสนทนาเรื่องทางการเมือง

- 3) การเข้าร่วมการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาการเมือง เศรษฐกิจหรือสังคมของกลุ่มต่าง ๆ ที่จัดขึ้นทั่วไป
- 4) การติดตามเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญโดยการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ
- 5) การให้ข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่บุคคลทั่วไปในสังคม
- 6) การติดต่อหรือเรียกร้องขอความช่วยเหลือจากทางราชการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นส่วนตัวเพื่อที่จะได้ประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนร่วม
- 7) การเข้าร่วมกลุ่มรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเพื่อช่วยพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- 8) การเข้าร่วมประท้วงหรือแสดงออกเพื่อต่อต้านสิ่งที่ไม่ถูกต้องต่อทั้งรัฐและเอกชน รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ได้จำแนกไว้ดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการทดสอบพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาต่อไป

เอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการรวบรวมเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง ทำศนคติต่อระบบการเมืองประชาธิปไตยและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งเป็นการศึกษาโดยตรงหรือโดยทางอ้อมดังนี้

การศึกษาของจริญญา เจริญสุขไส (2539) เกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองกับการไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งของเยาวชนในกรุงเทพมหานครปี 2538 ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาคือเยาวชน อายุ 18 -19 ปี จำนวน 380 คน พบว่า นำเสนอข่าวสารจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง การนำเสนอข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนทำให้เยาวชนที่ได้รับยอมจะเกิดความสนใจข่าวสารทางการเมืองขึ้น ส่วนการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองเกี่ยวกับปัจจัยของเยาวชนพบว่า

- 1) เยาวชนชายกับหญิงมีความสนใจทางการเมืองแตกต่างกัน
- 2) เยาวชนที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้นก็จะให้ความสนใจทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงขึ้น
- 3) เยาวชนนิสิตนักศึกษาที่มีความสนใจทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่าเยาวชนที่มีอาชีพที่ทำงานในบริษัทเอกชน

ในพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองทั่วไป ของกลุ่มเยาวชนให้ความสนใจเปิดรับข่าวสารทางการเมืองทั่วไปจากวิทยุ โทรทัศน์ มากที่สุด รองลงมาคือหนังสือพิมพ์ และสนใจเปิด

รับข่าวสารเกี่ยวกับตัวบุคคลทางการเมืองมากที่สุด รองลงมาคือข่าวสารเกี่ยวกับการทำงานขององค์กรทางการเมือง ส่วนทัศนคติทางการเมืองของเยาวชน เยาวชนที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูง และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นปัจจัยที่ทำให้เยาวชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ส่วนปัจจัยเกี่ยวข้องกับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งพบว่า การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์เป็นปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งซึ่งเยาวชนที่เปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์มากกว่า การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งก็สูงกว่า

การศึกษาของฐิติ วิทษรณะ (2540) เกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนกับความรู้ ทัศนคติ และการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัย ซึ่งเลือกกลุ่มตัวอย่าง 400 คนจากเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลพบว่า

1) นักศึกษาที่มีบิดา มารดาประกอบอาชีพลูกจ้าง มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่าอาชีพอื่น ในขณะที่นักศึกษาที่มีบิดา มารดาประกอบอาชีพเกษตรกร ธุรกิจส่วนตัว และข้าราชการ มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนน้อยกว่า

2) นักศึกษาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัว (รายได้ของบิดา มารดารวมกัน 2 คน ต่อเดือน) ระหว่าง 6,000 - 9,999 บาท มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่านักศึกษาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ระหว่าง 10,000 - 24,999 บาท 25,000 - 49,999 บาท และ 50,000 บาทขึ้นไป

3) นักศึกษาที่รายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ได้รับจากบิดา มารดาหรือผู้ปกครอง ระหว่าง 3,001 - 4,000 บาท มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่า นักศึกษาที่ได้รับค่าใช้จ่ายส่วนตัวต่อเดือนระหว่าง 4,001 - 5,000 บาท และ 5,000 บาทขึ้นไป เนื่องจากการเปิดรับ สื่อมวลชนทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากอาจเป็นทางเลือกที่เหมาะสมของนักศึกษาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ได้รับไม่สูงมากนัก

ในขณะที่นักศึกษาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูง จะสามารถเลือกเปิดรับสื่อภาพยนตร์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อื่น ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายมากได้ ส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือพิมพ์กับทัศนคติทางการเมือง หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่สามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้ปริมาณมากและเจาะลึกรอบด้านซึ่งข่าวสารนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของทัศนคติในส่วนของความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ โดยออกมาเป็นบทวิเคราะห์ วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ด้านการศึกษาการเปิดรับข่าวสาร

จากสื่อประเภทที่แตกต่างกัน กับผลของเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า การเปิดรับข่าวสารจากสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แตกต่างกัน มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มนักศึกษาที่มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อหนังสือพิมพ์บ่อยครั้งที่สุด มีค่าเฉลี่ยของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุด การที่นักศึกษาเปิดรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ถือได้ว่าเป็นสื่อที่ได้รับการยอมรับในเรื่องความน่าเชื่อถือและมีรายละเอียดของข้อมูลข่าวสารในปริมาณมากและเจาะลึกกว่า นักศึกษาที่เปิดรับข่าวสารหนังสือพิมพ์สามารถใช้เวลาในการพิจารณาข้อมูลข่าวสาร และตรวจสอบข้อมูลได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นข้อมูลข่าวสารที่ได้มาจากการเปิดรับหนังสือพิมพ์จะมีโอกาสที่จะส่งผลถึงพฤติกรรมทางการเมืองได้

การศึกษาของวิภาภรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา (2520) เกี่ยวกับการศึกษาเรื่องทัศนคติทางการเมือง ความรู้ความเข้าใจและความสนใจในการเลือกตั้ง ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานครในวันที่ 4 เมษายน 2519 ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่าง 142 คนพบว่า จำนวนครึ่งหนึ่งของประชาชนในกลุ่มตัวอย่าง มีทัศนคติทางการเมืองและการปกครองในระบบประชาธิปไตยค่อนข้างดี ส่วนที่เหลือนั้นมีทัศนคติทางการเมืองที่ไม่ดี ตามลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ผู้มีการศึกษาระดับสูงและผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูง จะมีจำนวนผู้มีทัศนคติปานกลางสูงกว่ากลุ่มอื่น ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติทางการเมืองและการปกครองในระบบประชาธิปไตยกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง กลุ่มที่มีทัศนคติทางการเมืองและการปกครองระบบประชาธิปไตยดีส่วนใหญ่จะมีทัศนคติต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งดี และกลุ่มผู้มีทัศนคติทางการเมือง และการปกครองระบบประชาธิปไตยปานกลาง มีเปอร์เซ็นต์ผู้มีทัศนคติต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งปานกลางสูงขึ้น สำหรับกลุ่มที่มีทัศนคติทางการเมือง และการปกครองระบบประชาธิปไตยไม่ดีนั้น จะกลับมีทั้งผู้ที่มีทัศนคติที่ดีปานกลาง และไม่ดีตต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยมีจำนวนผู้มีทัศนคติในระดับปานกลางมากที่สุดคือ ร้อยละ 50 และผู้มีทัศนคติไม่ดียิ่งลงมาคือ ร้อยละ 30.8

การศึกษาของสุนันท์ เกษมชัยนันท์ (2536) เกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสื่อมวลชนไทยศึกษาเปรียบเทียบผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์และผู้สื่อข่าวโทรทัศน์สายการเมืองซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 124 คน ในส่วนทัศนคติทางการเมืองตามปัจจัยตัวบุคคลพบว่า

- 1) ผู้สื่อข่าวที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ผู้สื่อข่าวที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมสูง
- 2) ผู้สื่อข่าวที่มีรายได้มากกว่าจะมีความไว้วางใจที่จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบ

ประชาธิปไตยสูงกว่า

ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของปัจเจกบุคคลพบว่า

- 1) ผู้สื่อข่าวที่มีอายุตัวมากมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง
- 2) ผู้สื่อข่าวที่อายุงานมากมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง

ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้สื่อข่าวที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีความโน้มเอียงที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง ตั้งแต่ปานกลางจนถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ในขณะที่ผู้สื่อข่าวที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมีความโน้มเอียงที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่ำถึงปานกลาง

การศึกษาของ พงษ์ศรี บุญสุวรรณ (2532) เกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา วิทยาลัยครุนครสวรรค์ ซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 240 คน พบว่า ในการเลือกสื่อเพื่อรับข่าวสาร นักศึกษาที่เปิดรับข่าวสารมากจะเปิดรับข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์เป็นลำดับ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพศ ระดับการศึกษากับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนพบว่า

- 1) นักศึกษาทั้งชายกับหญิงเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนไม่แตกต่างกัน
- 2) นักศึกษาทั้งสองระดับอนุปริญญาและระดับปริญญาเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน

ส่วนการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า กิจกรรมที่นักศึกษาเข้ามาส่วนร่วมทางการเมืองคือ การชักชวนผู้อื่นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การทำงานเพื่อสังคมร่วมกับบุคคลอื่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการฟังคำอธิบายของนักการเมือง ในการวิเคราะห์พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้ง 2 ตัวแปรเพศกับระดับการศึกษาปรากฏว่า

- 1) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้ง 2 นักศึกษาเพศชายและเพศหญิงไม่แตกต่างกัน
- 2) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งนักศึกษาระดับอนุปริญญาและระดับปริญญาไม่แตกต่างกัน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า ผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูงมีแนวโน้มที่จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองต่ำ

การศึกษาของพรทิพย์ เย็นจะบก (2527) เกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนกับพฤติกรรมทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ซึ่ง

มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 268 คน อายุระหว่าง 12 - 44 ปี พบว่า ในส่วนการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง สตรีกลุ่มที่มีการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนมากที่สุดคือ สตรีกลุ่มอายุ 41 - 44 ปี มีการศึกษาในระดับที่ไม่ได้ศึกษาถึง ป.4 มีรายได้น้อยและมีอาชีพแม่บ้าน ส่วนความสัมพันธ์ของปัจจัยบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า

- 1) อายุมีความสัมพันธ์กับการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
- 2) การศึกษามีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมสมาชิกกลุ่ม

การศึกษาของทรงพล สวาสดิ์ธรรม (2526) เกี่ยวกับสังคมประกิตการเมืองของเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 330 คน อายุระหว่าง 18 - 25 ปี จากนักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลาและยะลาซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า นักศึกษาวิทยาลัยครูเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์เป็นลำดับ ในส่วน การอ่านหนังสือพิมพ์ เยาวชนรับข่าวสารทางการเมือง การปกครองมีจำนวนร้อยละ 50.9 ซึ่งอยู่ที่ระดับที่ 1 - 2 จากการแยกเป็น 6 ระดับ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจการเมืองกับปัจจัยกลุ่มตัวอย่างพบว่า

- 1) เพศชายและเพศหญิงไม่มีความแตกต่างในความสนใจการเมือง

2) ทางด้านฐานะเศรษฐกิจ นักศึกษาที่มาจากครอบครัวซึ่งบิดามารดามีรายได้สูงกว่าจะมีระดับความสนใจทางการเมืองสูงกว่านักศึกษาที่มาจากครอบครัวซึ่งบิดามารดามีรายได้ต่ำกว่า ส่วนพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองเกี่ยวกับการฟังอภิปรายและชุมนุมทางการเมือง แสดงว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ส่วนคำถาม ความคาดหวังเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคตซึ่งประกอบด้วยลักษณะการเข้าร่วมทางการเมือง ได้แก่ การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การอภิปรายปัญหาการเมือง และการสมัครรับเลือกตั้งปรากฏว่า

1) นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พบว่า จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างแน่นอน ร้อยละ 80

2) นักศึกษาที่จะเข้าอภิปรายปัญหาการเมืองอย่างแน่นอนมีจำนวน ร้อยละ 43.6

3) นักศึกษาที่จะสมัครรับเลือกตั้งทางการเมืองส่วนมากยังไม่แน่นอน ร้อยละ 79.4

การศึกษาของชลลดา แสงมณี (2542) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของปัญญาชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 300 คน พบว่า

1) ปัญญาชนมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าปัญญาชนมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง

2) ปัญญาชนมุสลิมที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือองค์กรต่างๆทางสังคมมากขึ้นเท่าใด ก็จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

3) ปัญญาชนมุสลิมที่มีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมากมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าปัญญาชนมุสลิมที่เปิดรับข่าวสารทางการเมืองระดับปานกลางและน้อย

การศึกษาของปารีชาติ นิติมานพ (2534) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชน ความทันสมัยกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสตรีไทยพุทธกับสตรีไทยมุสลิมซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 240 คน จากจังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่า กลุ่มสตรีพุทธที่อ่านหนังสือพิมพ์มากมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาของฮันติงตัน

(Huntington, 1975 : 43) ผลการศึกษาพบว่า สังคมปัจจุบันมีความแตกต่างจากสังคมเดิม ในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเพิ่มรายได้ การเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม ความเป็นสังคมเมือง และความสลับซับซ้อนของระบบสังคมทำให้คนในสังคมเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กับการเมืองมากขึ้นกว่าคนอยู่ในสังคมเดิมซึ่งมีลักษณะสังคมชนบท และด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจและระบบสังคม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาประเทศมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือ

1) การมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับสถานภาพสังคมและเศรษฐกิจ คนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า มีรายได้มากกว่า และมีอาชีพตำแหน่งดีกว่า มีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจมีผลให้มีการขยายการศึกษา การเพิ่มรายได้ และเข้าสู่ชนชั้นกลางอันทำให้มีการขยายตัวในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับความขัดแย้งและความตึงเครียดระหว่างกลุ่มในสังคม อิทธิพลของกลุ่มสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ ส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งกับกลุ่มที่มีอยู่มาก่อนในสังคมนั้น กลุ่มสังคมที่อยู่ในระดับล่างจะแสวงหาโอกาสที่จะขยายพื้นที่ทางสังคมของตน ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็ชนชั้นสังคม ภูมิภาคต่างๆและกลุ่มที่มีความผูกพันกันมีผลให้มีความขัดแย้งมากขึ้นหรือให้ความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ได้ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาจจะกระตุ้นให้แต่ละกลุ่มเลือกแสดงปฏิกิริยาตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อที่จะพัฒนาหรือปกป้องกลุ่มของตนจากกลุ่มอื่น พฤติกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดกิจกรรมทางการเมือง